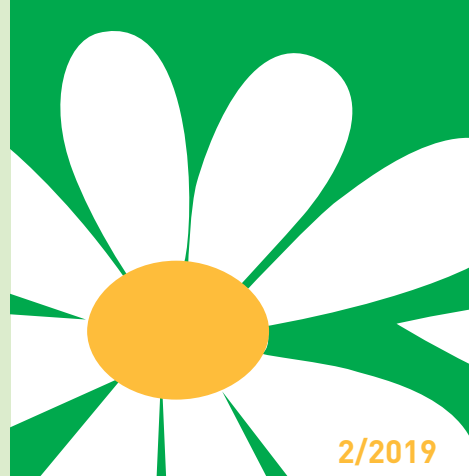

FIASPOSTEN

INFORMASJON FOR HUSHOLDNINGER I FJELLREGIONEN

2/2019

GJENBRUK
OG FIKSEDAG
på Tynset 23. november
Side 2

NY ORDNING 2020
Side 4 og 5

TØMMEPLAN 2020
Baksida

NYHET!
NÅ GIR VI
TILSKUDD TIL
INNKJØP AV
KOMPOST-
UTSTYR

SAMMEN GJØR VI FJELLREGIONEN AVFALLSFRI

FIAS

BLI MED PÅ GJENBRUK- OG FIKSE DAG

PÅ TYNSET 23. NOVEMBER

Mange av oss har liggende en eller flere gjenstander som kunne fått et lengre liv om de hadde blitt reparert. Hadde vi bare visst hvordan! Det kan du nå få hjelp til. I regi av Regionrådet for Fjellregionen, FIAS, Tynset kommune og Tynset Grafikkverksted blir det Gjenbruk- og fiksedag på Rambu 23. november.

Ta en tur til Rambu 23. november, oppfordrer f.v. Tommy Clausen i Ideverkstedet Tynset Teknolab, redesigner og lærer Anette Bay, Ørjan Lønningen i Regionrådet og Berit Selboe-Coote i FIAS.

Arrangørene inviterer til en dag med fokus på reparasjon, gjenbruk og redesign. Målet med dagen er å sette fokus på verdien av gjenbruk, og å inspirere oss alle til å vurdere om en ting kan repareres før vi kaster.

Trenger frivillige

- For å inspirere og lære bort reparasjon vil vi gjerne ha med så mange frivillige som mulig som lærer bort teknikker. Alt fra reparasjon av sykler til snekring, lapping, stopping og redesign. Bare si ifra om det er noe du vil bidra med! oppfordrer arrangørene.

Reparasjon og jul

Det blir små «stasjoner» for ulike reparasjoner hvor folk kan komme og lære hvordan reparere, og få reparert. - Og siden vi nærmer oss jul så blir det juleverksted. Der kan du lage julepynt eller julegaver, selvsagt med

gjenbrukte råmaterialer, forteller Ørjan Lønningen i Regionrådet.

Pent brukt byttes

Dette blir også dagen for å kunne bytte til deg et juleantrekk. "Pent brukt" er temaet for en bytteavdeling i den gamle kinosalen. Fest- og juleantrekk blir oftest ikke utslitt, og pensko vokser særlig barn fort ut av, uten at de har rett å bruke dem mer enn et par ganger. Til Rambu 23. november kan du ta med penklær til både voksne og barn som du har lyst til å gi videre. Og hvis du finner noe du liker kan du bytte til deg et nytt antrekk til jul.

Redesign

Anette Bay tilbyr redesign som valgfag på ungdomskolen. I Rambu vil hun i rene «Symesterskapet-stil» redesigne et antrekk som vises fram på tampen av dagen. Besøkende i alle aldre inviteres til å delta på aktiviteter- og

oppgaver med gjenbruk som tema.

Nytt liv i gammelt samfunnshus

Arrangørene vil også bidra til gjenbruk av og aktivitet i Rambu. Historisk er huset et samfunnshus og her har blant annet Tynset kommunale kino og Ungdomsklubben tidligere holdt til. Takket være dagens leietakere av huset, Esther Breslin og Marius Reed i Tynset grafikkverksted og Tommy Clausen på Ideverkstedet Tynset Teknolab er Rambu i ferd med å gjenoppstå som et flerbrukshus for kunst og kultur. Denne dagen kan besøkende også bli kjent med og se hva som skjer i huset nå for tida.

Støttet av Miljøfondet

Tynset kommune har fått støtte fra Fias Proff Miljøfond til gjennomføring av dagen.

- FIAS ønsker å bidra til at det kastes mindre generelt og at vi gjenbraker eller reparerer så mye som mulig. Et tiltak er å skape arrangement som setter fokus på miljøvennlige løsninger i hverdagen. Ved å samarbeide med andre aktører i Fjellregionen kan vi samtidig bidra til både aktivitet og samarbeid. Vi håper på besøk av nysjerrige i alle aldre til Rambu 23. november, sier Berit Selboe-Coote fra FIAS.

Med i prosjektgruppa er også Ørjan Lønningen fra Regionrådet i Fjellregionen, Hilde Aanes fra Tynset kommune og Esther Breslin og Marius Reed fra Tynset grafikkverksted.

Om det er tøy eller teknologi du trenger å fikse, ta det med til Rambu 23. november og bli med å fikse og se og lære av andre som fikser, reparer og redesigner.

TEKST OG FOTO:
INGRID EIDE

MILJØFONDET

Vi fikk 10 søknader til Fias Proff Miljøfond før fristen 30. april. Av årets søknader fikk omtrent halvparten støtte fra Miljøfondet. Det ble søkt om støtte for nær 300.000 og vi ga tilsagn om støtte for 187 500 kroner.

De som fikk støtte er:

- Mat og Helse alliansen, v/Reidun Roland, kr 35.000. Tilskudd til markering av Forbrukerdagen 2019.
- Ungs Entreprenørskap v/Ørjan Lønningen kr 2.500. Støtte til Grundercamp på Tynset ungdomsskole.
- Alvdal og Tynset Landbrukskontor, kr 75.000. Forprosjekt utledet av biogassprosjektet.
- Ungdomsrådet i Fjellregionen, kr 50.000. Klimatoppmøte for videregående skole i Fjellregionen.
- Tynset kommune, kr 35.000. Gjenbruks- og reparasjonsdag.

I tillegg får vi en del generelle forespørslers om støtte til rydding av forsøpling i Fjellregionen. Det vil vi gjerne støtte, så vi har satt av 20.000 kroner til lag, foreninger og privatpersoner som ønsker å bidra til å gjøre regionen vår avfallsfri.

Klimatoppmøtet i regi av Ungdomsrådet i Fjellregionen ble støttet av Fias Proff Miljøfond: 4. oktober inviterte de alle 1. klassingene fra de tre videregående skolene Røros Videregående, Nord Østerdal Videregående og Storsteigen Videregående. Temaet i år var Forbruk og leder i Ungdomsrådet Hedda Johansen og nesteleder Karoline S. Jordet hadde invitert foredragsholdere fra regionen og et flott panel til å diskutere. Blant annet politisk rådgiver i Klima- og miljødepartementet, Marit Vea, og leder i Hedmark Bondelag, Elisabeth Gjems, viste sitt engasjement. Panelet var tydelige på at politiske handlinger og personlig innsats er viktig og helt nødvendig for at vi skal få til klimaskiftet som Ungdomsrådet etterspør.

REPARASJON I FJELLREGIONEN

Ved å reparere i stedet for å kjøpe nytt kan vi alle bidra til en mer bærekraftig hverdag. Derfor vil vi slå et slag for bedrifter i Fjellregionen som tilbyr reparasjon. Vi besøkte Elyas Fellingen Symaskinsenter i Brugata på Tynset.

Dette er en av bedriftene i regionen hvor du får sydd om og reparert alt fra klær og møbler til bilseter.

Har du klær liggende som du ikke bruker? Klær som mangler en knapp, har gått opp i en søm, eller som bare mangler en glidelås?

- Det reparerer vi. Vi syr i knapper, reparerer og syr nye knapphull, legger opp og ned bukser, kjoler og frakker og syr igjen sømmer. Vi syr også inn og ut klær etter kundens behov. Glidelåser skifter vi selvfølgelig også, smiler Enayat Mohammadi.

Slike reparasjoner gir klærne lengre levetid, noe som ikke minst er bærekraftig. Enayat Mohammadi er innehaver av symaskinsenteret,

populært kalt bare Fellingen.

Syr og monterer

Hos Enayat får du også sydd klær av nytt stoff eller av et plagg du har fra før. De syr klær både til hverdags og fest. Brudekjoler og dresser er intet unntak. Heller ikke yttertøy. De stopper hull og monterer strikkeplagg, når noen ønsker det.

Møbler, bager og kalesjer

Foruten klær, skifter de glidelåser i bager, vesker, sekker og i kalesjer.

- I sommer har jeg satt i nye glidelåser i et par båtkalesjer, opplyser Enayat.

- Vi reparerer hva som helst, legger han smilende til. Og de trekker om stoler.

- Ja, stoler og sofaer,

TEKST OG FOTO: MARIT ARNESEN

REPARERER: Jorun K. Brekken legger opp en dressjakke mens Enayat Mohammadi jobber med å trekke om ryggen til et bilsete.

bilseter og seter til snøscootere, forklarer han som har 25 års erfaring i skredderyrket.

Som om ikke dette var nok, legger han til at de også trekker madrasser med nytt stoff, både for private og for offentlige institusjoner.

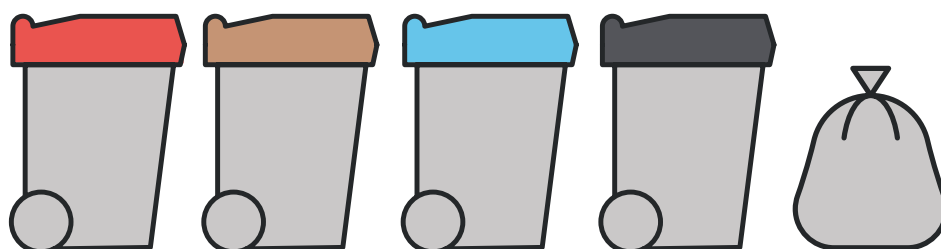
Med Elyas Fellingen Symaskinsenter på Tynset, finnes det ingen

unnskyldning for å ikke tenke gjenbruk om du ikke svinger nåla eller trakterer en symaskin selv.

Vet du om andre i Fjellregionen som reparerer på oppdrag? Vi tar gjerne i mot tips: bsc@fias.no

Enklere for deg - bedre for miljøet

Høsten 2020 endrer vi hvordan vi henter avfall i Fjellregionen. Hva betyr det for deg?

Neste sommer får du fire dunker - til **glass- og metallemballasje, matavfall, papp og papir** og **restavfall**. Du skal fortsatt sortere **plastemballasje** i den gjennomsiktige sekken.

Hvor store dunker trenger du?

Du vil få utlevert de dunkene som hører til det renovasjonsabonnementet du har i dag.

Har du et standard abonnement får du en 240 liters dunk til **restavfallet**. For et miniabonnement blir dunken 140 liter.

Størrelsen på dunkene for **glass- og metallemballasje, matavfall, papp og papir** blir 140 liter.

Med **matavfallet** i egen dunk, vil du få mindre **restavfall**. Kanskje du kan klare deg med et miniabonnement?

Ta kontakt med kommunen din hvis du vil endre abonnementet.

For mer informasjon se www.fias.no

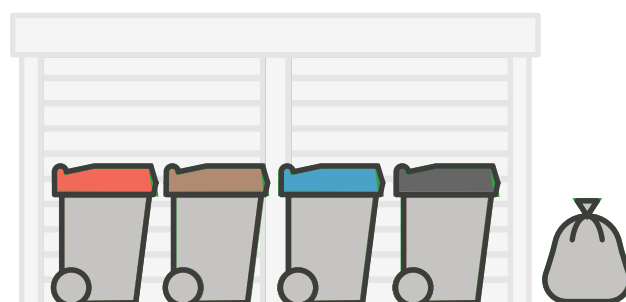
Hvor skal du ha dunkene?

På hentedag skal dunken stå maks tre meter fra veikanten, med håndtaket mot veien.

Du kan velge å ha dunkene fast plassert ved veien, eller å trille dem fram den dagen vi henter avfallet.

Hvis du vil kan du ha dunkene i et skur eller stativ.

Hvis du skal plassere bygget ved veien finner du krav til utforming på fias.no

Hvorfor endring?

Vi gjør denne endring for framtida. Vi jobber for å redusere mengden avfall, og for å utnytte ressursene i avfallet. Avfallet ditt er ikke søppel, men materialer som kan gjenvinnes og gjenbrukes.

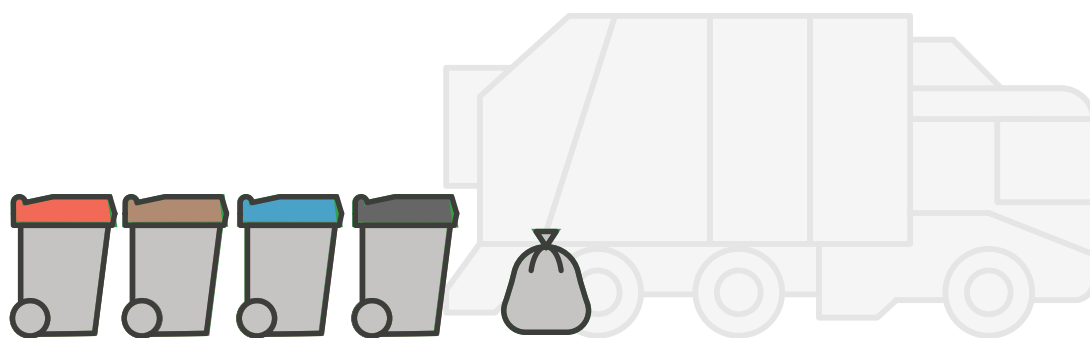
Når vi sorterer mer og bedre, sikrer vi at ressursene forblir en del av kretsløpet, og kan brukes igjen av de som kommer etter oss.

Ta en prat med naboen?

Hvis du og naboen setter avfallet på samme sted i dag, kan det bli fullt når dere får fire dunker hver. Kanskje dere kan samarbeide om en eller flere dunker?

Hvis dere vil dele, ta kontakt med FIAS for å avtale dunkstørrelser og plassering.

Du kaster i riktig dunk, vi fikser resten.

OM Å TA VARE PÅ DET DU HAR

Bestemor spiste opp maten, slet ut skoene før hun kjøpte nye og visste at «best-før» er en anbefaling, ikke fakta. Endring er viktig for utvikling - men så må vi ikke glemme å ta med oss videre det som er verdt å ta vare på.

Flytting. En heftig konfrontasjon med hvor mange ting et enkelt menneske kan eie. Eller kanskje er det mer riktig å si, for meg som nå står midt oppe i en slik situasjon, at det er tingene som eier meg, ikke omvendt. Kassevis med klær og sko.

Skal vi tro statistikken over antall plagg en gjennomsnittlig nordmann har i skapet, så har jeg pakket ned 359 plagg. I kassene mine er det hummer og kanari av kjøkkenboller, stekespader og kjeler. Hvor deilig hadde det ikke vært å kvitte seg med alt. Frihet. Starte på nytt. Ny stil. Et stilrent kjøkken.

dro hun ut skuffen på kjøkkenbordet og sopte brødsmulene ned i en kopp som hun tok med ut og tømte i fuglehuset. Kjøttrester samlet hun i en pose som hun lagret i fryseren og ga til hunden vår med jevne mellomrom. Hun likte ikke hunder engang.

Skal vi tro statistikken igjen, så kaster jeg 73 kg mat i året. Nesten to mormorer i året det. Hos henne var det ikke mye mer enn potetskrellet som gikk i søpla.

Hver høst plukket hun bønnevis med bær som hun saftet og syltet. Hun helte nykokt syltetøy i glass med ei trakt slik at det ikke skulle bli søl på kantene. Så skrudde hun på lokket, snudde de varme glassene på hodet og bar

dem ned i kjelleren. Når det varme syltetøyet ble avkjølt, ble det vakum inni glassene og innholdet kunne, og ble gjerne, stående i årevis uten å bli dårlig. «Best før»-stempling trengte ikke mormor. Hun forsto godt nok selv når maten var spiselig og ikke.

Hennes forsiktige hender ga meg trygghet som barn. Ting ble behandlet pent. Ting ble reparert. Maten ble spist opp. I denne verdenen var det ingen hurtige utskiftninger. Ingen skjødesløshet. Denne tryggheten i å ta vare på, er arven min etter henne.

Hva ville hun ha sagt om flyttelasset mitt? Alle mine kjoler og kjøkkenduppeditter? Sånn rent

Så dukker det et minne av ei pittelita dame opp i underbevisstheten min. Mormor. Hun står og holder frem en kopp med kalde, kokte gulrotbiter til meg og søstra mi. Vi plukker ut de små oransje bitene og putter dem i munnen. Den søte, mjuke smaken er smaken av mormors omsorg.

Mormor var av en generasjon som kastet minimalt og aldri hadde store mengder av noen ting. Middagsrester puttet hun i plastkoppene hun alltid hadde i skapet. Gulrotbitene jeg og søstra mi fikk, plukket vi ut av en gjenbrukt multeyoghurtboks som var eldre enn meg. Mormor delte opp maten og frøs ned porsjoner store nok til henne og morfar. Etter frokost og kveldsmat

bortsett fra at hun hadde fått hakeslipp av hvor mange sko og jakker jeg har, så hadde hun nok gått i gang med å forsiktig pakke ned tingene mine i avisepapir. Mine ønsker om å kaste alt og kjøpe nytt ville vært fremmed for henne.

Så jeg pakker litt av mormor ned i kassene mine. Jeg pakker for å ta vare på. For skulle jeg selv noen gang få barnebarn, så er det jeg fikk av mormor, det mest verdifulle jeg kan gi dem. En tilværelse av nøysomhet og trygghet, hvor det vi har blir tatt vare på og ikke kastet og byttet ut så fort vi går lei. Ikke engang når den nyeste kjøkkenkatalogen er ute.

TEKST OG FOTO: GUNHILD NYAAS

VI GIR TILSKUDD TIL HJEMMEKOMPOSTERING

FIAS jobber for at vi alle kan redusere mengden restavfall. For å bidra til at du kan kaste mindre tilbyr vi nå refusjon av kostnader til kompostutstyr.

Hvor mye og hvordan?

Som husholdningsabonnet kan du søke om refusjon av inntil 50% av kostnadene på innkjøpt kompostutstyr, maks kr. 1000 pr. abonnent. Tilskuddet gjelder også for deg som allerede har kjøpt kompostutstyr i 2018 eller 2019. For å søke må du sende med kopi av kvitteringen på kjøpet.

Skap egen jord - og mindre restavfall

Matavfallet du kaster kan bli til den fineste jord og gjødsel hjemme hos deg. Ved å legge det i en egen kompost og la naturens magi omdanne det, sparer du både penger og miljøet. Organisk og matavfall fra kjøkken og hage kan komposteres, og du får tilbake flott næringsrik jord til hagen din.

Typer kompostdunk

FIAS godkjenner alle typer komposteringssystem, både kald og varm kompostering. Du kan også velge bokashi som er en enkel og smart kjøkkenkompostering. På noen uker omdanner bokashien din matavfall til næringsrik jord og gjødsel. Bokashi krever liten plass, lukter ikke vondt og passer like bra i leilighet som i hus med hage.

Dunk for matavfall

FIAS skal begynne med dunk for mat fra september neste år, men vi tilbyr allikevel tilskudd til hjemmekompostering

Det er på kjøkkenbenken det skjer...når vi lager mat blir det ofte noe til overs som ikke kan spises. Det å omdanne matrester til jord hjemme hos seg selv er både nyttig og givende. Foto: Eva Birgitta Hollander/bokashinorge.no

fordi det er bra at matavfallet ikke trenger å fraktes noe sted og i stedet blir utnyttet som ressurs der det kom fra.

Egeninnsats

Hjemmekompostering krever at du er motivert for litt egeninnsats. Men om du følger opp komposten din er du sjølvforsynt med næringsrik jord. Og mange opplever at det er motiverende å ha mindre restavfall og at matavfallet kommer til nytte i egen hage.

SPISELIG MAT I RESTAVFALLET

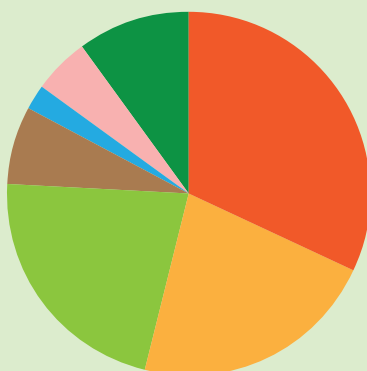
Å kaste mat som kunne vært spist er bortkastede penger. Likevel kaster jeg og du altfor mye. Visste du at en familie på fire i gjennomsnitt kaster spiselig mat for 11 000 kroner i året?

Men det er ikke bare svart, for siden 2015 har vi blitt flinkere til å bruke maten og vi har kastet 13% mindre spiselig mat. Allikevel kastes fortsatt 385 000 tonn spiselig mat hvert år i Norge.

Det anslås at hver innbygger i Norge kaster 42,6 kg mat hvert år - eller hver 8. bærepose. Dette betyr at hver av oss kaster spiselig mat til en verdi av 2.700 kroner hvert år. For en husholdning på fire personer utgjør dette nesten 11.000 kroner.

Så hvilken type mat som kunne vært spist er det vi kaster mest av?

Plukkanalyser gjort av Avfall Norge i 2018 viste denne fordelingen:

■	Måltidsrester 32%
■	Brød og bakervarer 22%
■	Frukt og grønt 22%
■	Kjøtt 7%
■	Fisk 2%
■	Meieriprodukter 5%
■	Diverse nyttbart 10%
■	Egg 0%

TIPS TIL HVORDAN KASTE MINDRE MAT

- Kjøp bare det du trenger
- Ta datomerking med en klype salt, bruk sansene til å avgjøre om mat er dårlig
- Ta vare på maten - pakk den for lengst mulig holdbarhet
- Rydd i kjøleskapet
- Sett den gamleste maten ytterst
- Samle mat som må spises først på ett fast sted i kjøleskapet
- Bruk opp middagsrester på fast dag - innfør for eksempel restetorsdag
- Bruk gjennomsiktede skåler eller bokser til rester, så ser du hva du har
- Gi deg sjøl en utfordring om å lage noe av det som har stått lengst
- Utfordre deg sjøl til å bruke opp maten i kjøleskapet før du handler
- Tenk på hvor mye penger du kan spare hvis du gjennomfører disse tiltakene

(Kilder: Matvett, Matprat, Avfall Norge og Miljødirektoratet)

UTSKRIFT AV TØMMEPLANEN FØR JUL

1.1.2020 blir Hedmark og Oppland fylke slått sammen til regionen Innlandet. Da skal alle kommunenummer endres. Det betyr at eiendoms- og abonnementsystemet FIAS og kommunene bruker må oppdateres, og vil være ute av drift i en periode i begynnelsen av januar. Da blir heller ikke den digitale tømmeplanen tilgjengelig på vår hjemmeside. For å være sikker på å få tilgang til tømmeplanen før første hentedag i januar, bør du laste den ned før nyttårsaftnen! Ringe oss og be om å få den tilsendt i posten hvis du ikke kan skrive den ut selv.

Scan QR-koden for linker til app'en MinRenovasjon:

FIAS-informasjonen du trenger - rett i lomma

Få melding om hentedag på mobilen

VARSEL OM HENTING AV AVFALL PÅ MOBILEN

Med MinRenovasjon får du varsel på mobilen dagen før avfallet hentes. Du finner også åpningstider og kart med returpunkter og gjenvinningsstasjoner. MinRenovasjon er gratis å laste ned og bruke og lastes ned fra AppStore hvis du har iPhone, Google Play dersom du har Android.

SMÅRUSK

DIN OPPKJØRSEL ER VÅR ARBEIDSPASS

Husk å måke snø og strø når det er glatt, så gjør du arbeidet tryggere for våre renovatører.

HYTTEAVFALL PÅ RETURPUNKTENE

Restavfallscontaineren på returpunktene skal kun benyttes av de som betaler renovasjon for hytte eller fritidsbolig, og kun for det daglige kjøkkenavfallet fra hytta. Har du annet avfall fra hytta må det leveres til gjenvinningsstasjonen.

START EN MILJØDUGNAD

Vil du arrangere en miljødugnad og fjerne avfall fra veier og grøftekanter? Miljøfondet vårt har satt av en pott til dugnader og ryddeaksjoner. Send oss en forespørsel så kan dere få levere avfallet gratis.

INVITER OSS GJERNE PÅ BESØK

FIAS kommer gjerne på besøk til ditt lokallag, forening, skole, barnehage eller andre grupper. Vi tilpasser aktivitet og fokus etter ønske. Vi kan for eksempel informere om den nye avfallsordningen som kommer i 2020, inspirere til grønne valg i hverdagen eller veilede for en best mulig avfallshåndtering og riktig kildesortering.

FORTSETT Å SORTERE PLAST

Det har vært mange artikler i media med diskusjon rundt nytten av plastsortering i det siste. Vi oppfordrer til å fortsette å sortere plast slik at vi tar varer på de gode vanene vi allerede har etablert. På den måten oppfordrer vi fortsatt bransjen til å bli bedre på behandling og gjenvinning av det viktige råmaterialet som sortert plast er.

AVFALLSTAXI

Hvis du ikke har mulighet til å kjøre avfall til gjenvinningsstasjonen, tilbyr vi Avfallstaxi. Ring oss for å avtale tid og hentested.

SAMMEN GJØR VI FJELLREGIONEN AVFALLSFRI

Kommunedelplan for Avfall og miljø for perioden 2019-2025 er vedtatt i de 10 kommunene Holtålen, Røros, Os, Tolga, Tynset, Alvdal, Folldal, Rendalen, Engerdal og Stor-Elvdal. Vi i FIAS ser frem til å jobbe sammen med de nyalgte kommunestyrene for å nå målene i planen, om bla. mindre forsøpling og mer resirkulering. Hele planen finnes tilgjengelig på FIAS sin hjemmeside www.fias.no, under menyvalget "Om FIAS/Selskapsdokumenter".

